

Historia oświetlenia.

Ludzie od najdawniejszych czasów bali się ciemności. Czcili słońce i ogień, który był symbolem boskiej mocy zwyciężającej ciemność i zło.

Pierwotni ludzie zamieszkujący jaskinie, **za pomocą krzesiwa rozniecali ogień** i podtrzymywali płomień. Blask ognia w jaskini lub przed jej wejściem przyczyniał się m. in. do rozwoju człowieka – jego mowy (wieczne „opowieści” o polowaniach), sprawności manualnej (wykonywanie różnych prac związanych z życiem domowym), poczucia bezpieczeństwa (odstraszanie dzikich zwierząt, i jadowitych węży), zdolności artystycznych (rysunki w grotach).

W celu **podtrzymania ognia**, dolewano do niego tłuszcz.

Człowiek nauczył się wytwarzać ze smolnych szczap **łuczywo**, które podpalano. Na końcu łuczywa umieszczano knot, co było **prototypem pochodni**.

W celu rozniecenia ognia, podpalano tłuszcz umieszczony np. w muszlach, zagłębieniach kamiennych, w których wkładano np. wysuszone rośliny (mech, liście). Był to **prototyp kaganka**.

W starożytnym **Egipcie i na Krecie naczynia kamienne, gliniane, miedziane i brązowe napełniano tłuszczem i wkładano do niego knot**.

Z kolei w **Grecji** wykonywano odkryte kaganki oraz – w okresie hellenistycznym - kaganki z pokrywą z otworem na knot.

W Rzymie istniały naczynia wykonane z gliny lub brązu.

Lampki oliwne z czasem otrzymały uchwyt oraz dziobek, z którego wystawał knotek.

Większe lampy podwieszano na łańcuchach.

Rzymskie latarnie były duże, z przezroczystymi osłonkami ze sprasowanych rogów bydlęcych.

Dwa tysiące lat temu Egipcjanie wyplatali lub tkali knoty.

Głównia pochodni była utworzona z wielowarstwowego opłotu zasycanego olejem, ropą naftową, smołą.

Część palną pochodni pokrywano woskiem i w ten sposób powstał **prototyp świecy**.

Splecione włókna oblepiano grubszą warstwą wosku – tak powstała **świeca**.

Łuczywo, małe lampki olejne (dla ubogich), większe lampki oliwne i woskowe świece (dla bogaczy) funkcjonowały do II poł. XVIII w.

W celu oszczędzania paliwa, **łuczywo i pochodnie umieszczano w uchwytach przytwierdzonych do ściany lub w drewnianych/metalowych stojakach.**

W celu ochrony płomienia oraz dla większej estetyki świecy/lampy oliwnej, osłanianie go **przezroczystą obudową**, wykonaną z płytek alabastrowych, potłuszczonego papieru, miki i szkła.

Wykonywano przy tym piękne, **kunstowne latarnie i przenośne latarenki.**

W X w. zaczęto wytwarzać **tańszą świecę łojową.**

Lichtarze, świeczniki w XIX w. zaczęto wykonywać z żeliwa i cynku, a w XVIII w. - ze szkła i porcelany.

Romańskie lichtarze składały się ze **stopy (okrągłej lub trójbocznej) i trzonu z bolcem na świecę.**

W XVII w. boliec został zastąpiony **tulejką, do której wkładano świecę.**

Dodano także **profitkę, tj. podstawkę**, do której ściekał воск.

Inne cechy charakterystyczne lichtarzy, to: trzy nóżki (**gotyckie lichtarze**), trzony figuralne lub tralkowe (**renesansowe lichtarze**), stopy trójboczne lub wieloboczne (**barokowe lichtarze**), kolumna (**klasycystyczne lichtarze**).

W XVIII w. popularne stały się **kandelabry** – kilkuramienne świeczniki.

Średniowieczne świeczniki, to: **korona** (obręcz zawieszona na łańcuchach u stropu z centralną figurą Maryi); **meluzyna** (drewniane popiersie kobiety z rogami jelenimi jako ramionami świecznika).

Druga połowa XVI w. przyniosła tzw. **świeczniki holenderskie** – czyli korpusowe, zakończone kulą z ramionami.

Oświetlenie było dopełnione **kinkietami** – świecznikami przyściennymi (tarcza i ramiona z uchwytami na świecę) a w XVII w. kinkiety ubogacono **reflektorami** tzn. tarczami zwierciadlanymi.

W kościołach umieszczano: lampy oliwne, świeczniki, **wieczną lampkę** wskazującą na Najświętszy Sakrament, **zacheuski** (12 przyściennych świeczników – symboli konsekracji świątyni), **paschał** (wysoka i gruba świeca woskowa zapalana m. in. w Wielką Sobotę), **wieniec adwentowy** (cztery świece – trzy fioletowe, jedna różowa), **dwie świece przy krucyfiksie.**

Pod koniec XVIII w. **Antoine Quinquet** pod płomieniem umieścił szklany kominek.

Szwajcarski chemik **Aime Argand** w ok. 1784 r. wynalazł **palnik** przez doprowadzenie powietrza do zwiniętego w rurkę knota. Do palnika dołączono klosz.

Francuz **Guillaume Carcel** w 1800 r. utworzył mechanizm tłoczący paliwo do palnika.

W 1836 r. **Franchot** zastosował podobne rozwiązanie.

W 1809 r. Francuz **Philips** wykonał lampę bezcieniową, udoskonaloną przez swojego rodaka **Bordiera – Marceta**. Typowy wygląd takiej lampy to **kopulasty, szklany klosz**.

W 1825 r. Francuz **Eugene Michel Chevreul** stworzył **świecę stearynową**.

W 1792 r. Szkot **William Murdoch** wynalazł **lampę gazową** – oświetlaną gazem koksowniczym.

Została ona w 1809 r. zastosowana w Londynie a w 1819 r. – w Paryżu.

W ok. 1820 r. zastosowano tzw. **palnik motylkowy**.

Austriak **Karl Auer von Welsbach** nałożył na płomień siateczkowy kapturek, co przyczyniło się do jaśniejszego światła.

W 1802 r. Rosjanin **Wasilij Pietrow** odkrył zjawisko łuku elektrycznego.

W 1843 r. w Paryżu zaprezentowano **lampę łukową**. Niestety węglowe elektrody w tej lampie szybko się spalały.

W 1876 r. Rosjanin **Paweł Jabłoczkow** zastosował elektrody pionowe zasilane prądem zmiennym.

Polak **Ignacy Łukasiewicz** w 1853 r. skonstruował **lampę naftową**.

Na przełomie XIX i XX w. wykonano **lampę acetylenową – karbidówkę**.

Pracowano nad utworzeniem **żarnika**.

W 1873 r. Rosjanin **Aleksander Łodygin** zastosował węgiel retortowy jako żarnik.

W 1878 r. Brytyjczyk Joseph Wilson Swan do utworzenia żarnika wykorzystał włókno węglowe.

W 1879 r. Amerykanin Thomas Alva Edison zastosował węglowy żarnik czyli wynalazł elektryczną żarówkę.

Żarówkę udoskonalano: wypełniano ją rozrzedzonym argonem; Łodygin w żarniku użył drucika wolframowego; Amerykanin Irving Langmuir zwinął wolframowy żarnik w spiralę; w 1930 r. zastosowano funkcjonujący do dziś **dwuskrotny żarnik**.

W 1910 r. Francuz **Georges Claude** skonstruował **lampę neonową** – prototyp jarzeniówki.

W 1938 r. pojawiły się w USA i ZSRR **lampy fluorescencyjne**.

Współcześnie stosuje się **świelówki**, świecące jasnym, zimnym światłem.

Jednak dawna świeca uczy człowieka pokory wobec zjawisk przyrodniczych, które mogą czasem okazać swoją siłę, powodując zakłócenia w „dostawie” prądu elektrycznego.

Źródła:

-Jerzy Hołubiec, Historia lampy, Warszawa, Krajowa Agencja Wydawnicza RSW „Prasa – Książka – Ruch”, 1977;

-Marek Żukow – Karczewski, Historia oświetlenia – krótka historia sztucznego światła – lampy naftowe, świeczki i żarówki, [online], [dostęp: 15 czerwca 2020], Dostępny w Internecie: < <https://www.ekologia.pl/srodowisko/specjalne/walka-o-swiatlo-krotka-historia-sztucznego-oswietlenia,17369.html> >;

Oprac. Iwona Rams